

FAVQULODDA VAZIYATLAR XAVFI YUZAGA KELGANDA AHOLINI
EVAKUATSIYA QILISHNI TASHKIL ETISH

ORGANIZATION OF EVACUATION OF THE POPULATION IN CASE OF
DANGER OF EMERGENCIES

ОРГАНИЗАЦИЯ ЭВАКУАЦИИ НАСЕЛЕНИЯ В СЛУЧАЕ ОПАСНОСТИ
ВОЗНИКНОВЕНИЯ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ

Maxmudova Madinaxon Fazliddin qizi

Favqulodda vaziyatlar vazirligi Fuqaro muhofazasi instituti

Favqulodda vaziyatlarda aholi xavfsizligi yo'nalishi

2 – bosqich magistranti

Makhmudova Madinaxon Fazliddin qizi

Institute of Civil Protection of the Ministry of Emergency Situations

Direction of public safety in emergency situations

2nd stage of the master's degree

Махмудова Мадинахон Фазлиддиновна

Институт гражданской защиты МЧС

Направление: общественная безопасность в чрезвычайных ситуациях

2 ступень магистратуры

Annotatsiya: Ushbu maqola favqulodda vaziyatlarda aholini evakuatsiya qilishning samarali usullarini, shu jumladan an'anaviy va innovatsion yondashuvlarni ko'rib chiqadi. Aqlli evakuatsiya tizimlari, mobil ilovalar, dron texnologiyalari va boshqa zamonaviy vositalarning ahamiyati ta'kidlanadi. Maqolada xavfsizlikni ta'minlash, inson qurbonlarini kamaytirish va samarali evakuatsiya jarayonini tashkil etishga qaratilgan tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: Favqulodda vaziyatlar, Evakuatsiya, Aholini himoya qilish, Xavfsizlik, Rejalashtirish, Boshpana, Ogohlantirish, Innovatsion texnologiyalar, Mobil ilovalar, Dronlar, Simsiz aloqa, Risklarni boshqarish

Annotation: This article examines effective emergency evacuation methods, including traditional and innovative approaches. The importance of smart evacuation systems, mobile applications, drone technologies and other modern tools is emphasized. The article provides recommendations aimed at ensuring safety, reducing human casualties and organizing an effective evacuation process.

Key words: Emergencies, Evacuation, Civil Protection, Safety, Planning, Shelter, Warning, Innovative Technologies, Mobile Applications, Drones, Wireless, Risk Management

Аннотация: В данной статье рассматриваются эффективные методы экстренной эвакуации, включая традиционные и инновационные подходы. Подчеркивается важность интеллектуальных систем эвакуации, мобильных приложений, технологий дронов и других современных инструментов. В статье даются рекомендации, направленные на обеспечение безопасности, снижение человеческих жертв и организацию эффективного процесса эвакуации.

Ключевые слова: Чрезвычайные ситуации, Эвакуация, Гражданская защита, Безопасность, Планирование, Убежище, Предупреждение, Инновационные технологии, Мобильные приложения, Дроны, Беспроводная связь, Управление рисками

Favqulodda vaziyatlar – tabiiy ofatlar, texnogen avariya yoki boshqa kutilmagan hodisalar natijasida yuzaga keladigan va odamlar hayotiga, sogʻligʻiga, muhitga jiddiy tahdid soladigan vaziyatlardir. Favqulotda vaziyatlar xavfi yuzaga kelganda aholini xavfsiz hududga evakuatsiya qilish, inson qurbonlarini kamaytirish va moddiy zararlarni minimallashtirish uchun muhim chora hisoblanadi. Samarali evakuatsiya rejalashtirilgan va yaxshi

muvoqilashirilgan harakatlarni talab qiladi. Shu sababli, aholini evakuatsiya qilishning samarali usullarini ishlab chiqish muhim ahamiyatga ega.

Samarali evakuatsiya uchun quyidagi omillar muhim:

- Oldindan rejalashtirish: Favqulotda vaziyatlar xavfi mavjud bo'lgan hududlarda aholini evakuatsiya qilish bo'yicha batafsil reja ishlab chiqish zarur. Rejada evakuatsiya yo'llari, boshpana joylari, transport vositalari, aloqa tizimi va boshqa logistika masalalari aniq belgilangan bo'lishi kerak. Reja muntazam ravishda qayta ko'rib chiqilib, yangilanib turishi kerak.

- Xabardorlikni oshirish: Aholi favqulotda vaziyatlar xavfi va evakuatsiya qoidalari haqida to'liq xabardor bo'lishi kerak. Buning uchun muntazam ravishda o'quv mashg'ulotlari o'tkazish, axborot kampaniyalari tashkil etish va ommaviy axborot vositalaridan foydalanish muhim.

- Aloqa tizimi: Samarali evakuatsiya uchun ishonchli aloqa tizimi muhim ahamiyatga ega. Favqulotda vaziyatlar paytida aholini ogohlantirish, evakuatsiya jarayonini boshqarish va ma'lumot almashish uchun mobil aloqa, radio va boshqa vositalaridan foydalanish lozim.

- Transport vositalari: Aholiga xavfsiz hududga tezda yetkazib berish uchun yetarli miqdorda transport vositalari ta'minlanishi kerak. Avtobuslar, poezdlar va boshqa transport vositalari oldindan tayyorlanib, evakuatsiya marhalalariga tayyor turishi kerak.

- Boshpana joylari: Evakuatsiya qilingan aholini joylashtirish uchun xavfsiz va qulay boshpana joylari oldindan tayyorlanishi kerak. Boshpana joylari yetarli darajada oziq-ovqat, suv, tibbiy yordam va boshqa kerakli narsalar bilan ta'minlangan bo'lishi kerak.

- Evakuatsiya jarayonini boshqarish: Evakuatsiya jarayoni malakali mutaxassislar tomonidan boshqarilishi va nazorat qilinishi kerak. Evakuatsiya

jarayonining har bir bosqichi aniq rejalashtirilgan va muvofiqlashtirilgan bo‘lishi kerak.

- Xalqaro hamkorlik: Chegaradosh hududlarda yuzaga keladigan favqulotda vaziyatlarga tayyorgarlik ko‘rishda qo‘shni davlatlar bilan hamkorlik qilish juda muhimdir. Bunday hamkorlik evakuatsiya jarayonini yanada samarali qilishga yordam beradi.

Evakuatsiya usullari:

Evakuatsiya usullari Favqulotda vaziyatlar xarakteriga va miqyosga bog‘liq ravishda tanlanadi. Ular quyidagilarni o‘z ichiga olishi mumkin:

- O‘z-o‘zini evakuatsiya qilish: Aholining o‘zi xavfsiz joyga ko‘chish imkoniyati bo‘lganda qo‘llaniladi.

- Tashkil etilgan evakuatsiya: Davlat organlari va favqulodda vaziyatlar xizmatlari tomonidan tashkil etilgan evakuatsiya.

- Qisman evakuatsiya: Xavf ostida bo‘lgan ma’lum hududlar aholisini evakuatsiya qilish.

- To‘liq evakuatsiya: Butun shahar yoki mintaqa aholisini evakuatsiya qilish.

Yuqorida keltirilgan omillar va usullarni hisobga olib, Favqulotda vaziyatlar xavfi yuzaga kelganda aholini evakuatsiya qilishning samarali usullarini ishlab chiqish, inson qurbonlarini kamaytirish va moddiy zararlarni minimallashtirishda muhim rol o‘ynaydi. Bunday rejalarning doimiy ravishda takomillashtirilib borilishi va aholining doimiy tayyorgarligi, FV xavfi oldini olish va unga tayyor turishning kalitidir.

Oldingi maqolada favqulodda vaziyatlarda aholini evakuatsiya qilishning asosiy tamoyillari va an’anaviy usullari ko‘rib chiqildi. Shu bilan birga, zamonaviy sharoitlarda texnologiyalar rivojlanishi va globalizatsiya jarayonlari

yangi tahdidlar va imkoniyatlarni yaratadi. Shuning uchun, evakuatsiya jarayonini yanada samarali va tezkor qilish uchun innovatsion yondashuvlarni qo‘llash zarur.

Innovatsion yondashuvlar quyidagilarni o‘z ichiga olishi mumkin:

- Aqlli evakuatsiya tizimlari: Bu tizimlar sun‘iy intellekt, Big Data tahlili va mashinani o‘rgatish texnologiyalari asosida ishlaydi. Ular favqulotda vaziyatlar xavfini oldindan aniqlashga, evakuatsiya yo‘llarini optimallashtirishga, aholini ogohlantirish va boshqarishga yordam beradi. Real vaqt rejimida ma’lumotlarni to‘plash va tahlil qilish orqali, aqlli tizimlar evakuatsiya jarayonini dinamik ravishda moslashtirishi mumkin.

- Mobil ilovalar va ogohlantirish tizimlari: Smartfonlar orqali favqulotda vaziyatlar haqida ogohlantirishlarni tezda yetkazish va aholini evakuatsiya qilish bo‘yicha ko‘rsatmalarni berish uchun maxsus mobil ilovalar yaratish mumkin. Bu ilovalar orqali odamlar o‘zlarining joylashuvlarini bildirishi, xavfsiz joylar haqida ma’lumot olishi va boshqalar bilan bog‘lanishi mumkin.

- Drone texnologiyalaridan foydalanish: Dronlar evakuatsiya yo‘llarini kuzatish, odamlarni qidirish va qutqarish ishlarida ishtirok etish uchun ishlatilishi mumkin. Ular qiyin va xavfli hududlarda ham samarali ishlay oladi.

- Simsiz aloqa texnologiyalari: favqulotda vaziyatlar paytida an’anaviy aloqa tizimlari ishlay olmay qolishi mumkin. Shu sababli, simsiz aloqa texnologiyalari (masalan, sun‘iy yo‘ldosh aloqasi) evakuatsiya jarayonini ta’minlash uchun muhim ahamiyatga ega.

- Virtual va kengaytirilgan reallik texnologiyalari: Bu texnologiyalar evakuatsiya qoidalari va protseduralarini o‘rgatish, shuningdek, evakuatsiya jarayonini simulyatsiya qilish uchun ishlatilishi mumkin. Bu aholining tayyorgarligini oshirish va evakuatsiya jarayonini yanada samarali qilishga yordam beradi.

- Ma'lumotlarni vizuallashtirish: favqulotda vaziyatlar xavfi va evakuatsiya yo'llari haqidagi ma'lumotlarni xaritalar va boshqa vizual vositalar yordamida taqdim etish, aholi uchun tushunarli va oson qabul qilinadigan bo'ladi.

Kelajakdagi istiqbollar:

Favqulotda vaziyatlar xavflarining o'zgaruvchan tabiati va murakkabligi tufayli, evakuatsiya strategiyasini doimiy ravishda yangilab turish va innovatsion texnologiyalarni qo'llash kerak bo'ladi. Bu esa, inson resurslari, texnologiya va moddiy resurslarni samarali boshqarishni talab qiladi. Xalqaro hamkorlik va tajriba almashish ham muhim rol o'ynaydi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, aholini evakuatsiya qilishning samarali usullarini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish, inson hayotiga tahdid soladigan favqulodda vaziyatlarga tayyorgarlikning muhim jihati hisoblanadi. Innovatsion texnologiyalar va yondashuvlarni qo'llash orqali, evakuatsiya jarayonini tezlashtirish, xavfsizlikni oshirish va inson qurbonlarini kamaytirish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020- yil 26-avgustdagi "O'zbekiston Respublikasi Favqulotda vaziyatlarning oldini olish va bunday vaziyatlarda harakat qilish davlat tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi 515- son qarori;

2. "Aholini va hududlarni favqulodda vaziyatlaridan muhofoza qilishning huqukiy asoslari"(Меъёрий-хукукий хужжатлар тўплами), I жилд. "Адолат" – 2007. 328 б;

3. "Aholini va hududlarni favqulodda vaziyatlaridan muhofoza qilishning huqukiy asoslari"(Меъёрий-хукукий хужжатлар тўплами), II жилд. Тошкент – 2017. 368 б;

4. "Аҳолини ва ҳудудларни фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилишнинг ҳуқуқий асослари"(Меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар тўплами), III жилд. Тошкент – 2018. 368 б;

5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2019-йил 9-сентябрдаги "Аҳолини фавқулодда вазиятларда ҳаракат қилишга ва фуқаро муҳофазаси соҳасида тайёрлаш тартибини такомиллаштириш тўғрисида"ги 754-сон қарори;

6. Ходжакулов М.Н. Aholini favqulotda vaziyatlarda harakat qilishga va fuqaro muhofazasi sohasida tayyorlash. O'quv qo'llanma–Andijon; «Hayot nashri-2020», 2021.-256 b.

7. Jalilov, A. (2022). FAVQULOTDA VAZIYATLAR VAZIRLIGINING FAVQULOTDA VAZIYATLARDA HARAKAT QILISH VA BOSHQARISH MILLIY MARKAZI MANSABDOR SHAXSLARI FAOLIYATIDAGI MUAMMOLI MASALALARNI ANIQLASH VA TAHLIL QILISH MODEL. Science and innovation, 1(C7), 286-294.

8. Ходжакулов, М. Н. (2022). ПРОБЛЕМЫ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ НАСЕЛЕНИЯ К ДЕЙСТВИЯМ В ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЯХ И ДРУГИХ ЭКСТРЕМАЛЬНЫХ УСЛОВИЯХ. Universum: технические науки, (6-1 (99)), 18-20.